

Michał Wilkosz¹

Albert-Ludwigs-Universität Freiburg

Przepowiadanie słowa w kontekście przemian religijności młodych Niemców i Polaków

W roku 1979 niemiecka młodzież w liście skierowanym do biskupów, księży i kaznodziejów zwróciła się z następującym wezwaniem:

Od dawna troszczycie się, aby Kościół stał się dla młodzieży atrakcyjny – niestety bezskutecznie. W oczach młodzieży Kościół staje się coraz mniej interesujący. Tak musi być, gdyż inicjatywy, które w dobrej wierze do nas kierujecie, są chybione. Zamiast głosić nam Ewangelię, próbujecie pokazywać nam Kościół jako moralno-charytatywną instytucję pełną nowoczesnych atrakcji. Niestety efekty takiego przedstawiania Kościoła są przeciwne do zamierzonych. Jeżeli Kościół sam w sobie nie jest niczym innym jak insytcją Czerwonego Krzyża albo klubem kręglowym, to nie opłaca się do niego należeć. Dlatego prosimy: nie próbujcie uatrakcyjnić nam Kościoła, nie dawajcie młodzieży kamienia zamiast chleba [...] głóście nam po prostu Ewangelię o Synu Bożym, który rodząc się w Betlejem, stał się dla nas człowiekiem, zmartwychwstał i nadejdzie w wyznaczonym czasie².

---

¹ Ksiądz mgr lic. Michał Wilkosz – kapłan archidiecezji krakowskiej i doktorant Albert-Ludwigs-Universität Freiburg we Fryburgu Bryzgowijskim. Od 2017 roku pełni funkcję sekretarza rektora Polskich Misji Katolickich w Niemczech. E-mail: michal.wilkosz@gmail.com.

² *Forderung der jungen Generation an Bischöfe, Priester, Prediger und Lehrpersonen*, w: *Die Wahrheit lehren und leben. Predigten und Ansprachen zu Schulfragen*, Hg. R. Graber, Abensberg 1979, s. 35n.

Warto przemyśleć powyższe słowa w kontekście poszukiwań nowych form przepowiadania słowa wśród młodzieży. Jak wynika z przytoczonej wypowiedzi, młodzi Niemcy, chociaż dostrzegają zaangażowanie Kościoła, to jednak uważają, że jest ono nieadekwatne do ich potrzeb religijnych i brakuje w nim istotnego elementu – ewangelizacji. Ponadto wśród młodzieży podnoszone były głosy zarzucające kaznodziejom nadmierny idealizm, oderwanie od realiów życia i problemów słuchaczy oraz autorytarny sposób przepowiadania³. Czy coś zmieniło się w tej kwestii na przestrzeni lat? W jaki sposób powinna być głoszona Ewangelia, by stała się zrozumiała dla dzisiejszej młodzieży? Jakiego przepowiadania oczekuje młodzież? Pytania te stały się impulsem do powstania niniejszego artykułu.

1. Nie lekceważyc uwarunkowań adresatów

Posługa słowa wśród młodzieży jest zadaniem szczególnie wymagającym. Domaga się bowiem analizowania przemian zachodzących w religijności tej grupy adresatów, które nieradko przebiegają wielowymiarowo i wielokierunkowo. Na kwestię tę zwracało uwagę wielu pastorałistów, którzy postulowali, aby w przepowiadaniu koncentrować uwagę na sytuacji życiowej słuchaczy i odczytywaniu jej w świetle słowa Bożego⁴. W ten sposób orędzie Ewangelii staje się zrozumiałe i aktualne dla współcześnie żyjących. Przykładowo Dariusz Lipiec stwierdza:

[...] duszpasterze, niemający dostatecznej znajomości adresatów Dobrej Nowiny i rozeznania w ich potrzebach, kierują do nich orędzie w sposób niedostosowany do ich oczekiwań, który jest odbierany przez nich jako nietrafiony i nieatrakcyjny.

---

³ Por. K. Pawlina, *Jak młodym mówić o Bogu dziś... Odpowiedzi młodzieży na Kwestionariusz rzymski*, Warszawa 1995, s. 60.

⁴ Por. W. Łachut, *Aktualne wyzwania i kierunki w posłudze słowa wśród młodzieży*, „Seminare. Poszukiwania naukowe” 15 (1999), s. 45–62; K. Pawlina, *Jak młodym mówić o Bogu dziś...*, dz. cyt., s. 10–11; M. Fiałkowski, *Małe grupy religijne środowiskiem ewangelizacji młodzieży*, „Warszawskie Studia Pastorałne” 9 (2014) nr 1, s. 213–222; J. Pock, *Zwischen Videoclipps und SMS: Wort-Verkündigung unter den Bedingungenvder Medienkultur*, „Pastoraltheologische Informationen” 27 (2007), s. 68–79; H. Sławiński, *Autorytet kaznodziei wsparciem autorytetu rodziców*, w: *Rodzina szkołą wartości*, red. A. Pryba, Poznań 2011, s. 133–142 (Colloquia Disputationes, 18).

Interpretują oni jednak ten przekaz w ten sposób, że to orędzie zbawcze jest nieaktualne, a Kościół niedostosowany do realiów współczesnego świata⁵.

Z kolei Henryk Sławiński, zwracając uwagę na adresatów głoszonego słowa, w interesujący sposób pokazuje wykorzystanie osiągnięć segmentacji rynku i badań nad teorią pokoleń w procesie przepowiadania:

Uwzględnianie osiągnięć segmentacji rynku i badań nad teorią pokoleń co najmniej zwiększa wrażliwość homilistów na fakt, że zgromadzenie wiernych nie jest monolitem, ale składa się z bardzo różnych ludzi. [...] Dywersyfikacja pokoleń współtworzących niedzielne audytorium jest faktem, którego nie wolno ignorować, jeśli chce się dotrzeć do niego z orędziem Ewangelii⁶.

Ponadto w przepowiadaniu do młodzieży pastorałiści podnoszą kwestię autorytetu mówcy oraz języka przepowiadania, za pomocą którego komunikowane są prawdy wiary.

Istotne znaczenie w procesie przepowiadania do młodzieży ma mówca⁷. Niekoniecznie musi nim być osoba młoda, ważne jest, aby mówca rozumiał świat młodzieży i stał się dla niej autorytetem. Autorytet zyskuje ten, kto żyje zgodnie z tym, czego naucza, potrafi własnym doświadczeniem życiowym dzielić się z innymi, a swoją postawą i słowami podbudowuje wychowanków. Gdy idzie o język przepowiadania, młodzież domaga się, by był on obrazowy, poparty doświadczeniem życiowym i świadectwem wiary⁸.

Mając na względzie wszystkie powyższe ustalenia w następnym kroku przedstawię przemiany zachodzące w religijności młodych ludzi w Polsce i Niemczech. Na ich podstawie zostaną zaproponowane konkretne formy przepowiadania.

---

⁵ Por. D. Lipiec, *Marketing relacji a duszpasterstwo*, „Teologia Praktyczna” 16 (2015), s. 12–13.

⁶ Por. H. Sławiński, *Segmentacja rynku i przepowiadanie do wielopokoleniowego audytorium*, w: „Musimy siał”. *Księga pamiątkowa ku czci Gerarda Siwka CSSR (1938–2015)*, red. M. Pawliszyn, Kraków 2016, s. 350–351.

⁷ Por. H. Sławiński, *Kontekstualne uwarunkowanie głoszenia katechez do młodzieży*, „Pro Musica Sacra” 13 (2005), s. 60–62.

⁸ Por. K. Pawlina, *Jak młodym mówić o Bogu dziś...*, dz. cyt., s. 54.

2. Przemiany w religijności niemieckiej i polskiej młodzieży

Badania nad warunkami życia i religijnością młodzieży niemieckiej i polskiej, jakie zostały zaprezentowane w studiach *Shell „Jugend 2015”*⁹ i studiach Sinus-Institut 2012¹⁰ i 2016¹¹ (gdzie idzie o Niemcy) oraz CBOS *Młodzi 2013*¹², Raport KPRM *Młodzi 2011*¹³, Studia BAS¹⁴, a także badania indywidualnych naukowców, m.in. Janusza Mariańskiego¹⁵ czy Sławomira Zarębę¹⁶ (gdzie idzie o Polskę), wskazują na postępujące przemiany, jakie w obszarze życia religijnego dokonują się wśród współczesnego pokolenia młodych Niemców i Polaków. Przemiany te stanowiące wyzwanie dla współczesnej ewangelizacji można uporządkować w dwóch grupach: pierwszej – odnoszącej się jednocześnie do młodzieży polskiej i niemieckiej i drugiej – traktującej osobno młodzież polską i osobno niemiecką.

W religijności młodych Niemców i Polaków coraz bardziej wyraźne stają się dzisiaj następujące tendencje: (a) ewolucja religijności od form obrzędowych do osobistego doświadczenia, (b) wzrost napięcia pomiędzy osobistą wiarą a przynależnością do Kościoła, (c) rozdział wiary od postaw

---

⁹ Por. „*Jugend 2015*”. 17. *Shell Jugendstudie*, Hg. M. Albert i in., Frankfurt am Main 2015.

¹⁰ Por. „*Wie ticken Jugendliche 2012?*”. *Lebenswelten von Jugendlichen im Alter von 14 bis 17 Jahren in Deutschland*, Hg. M. Calmbach i in., Berlin 2011.

¹¹ Por. „*Wie ticken Jugendliche 2016?*”. *Lebenswelten von Jugendlichen im Alter von 14 bis 17 Jahren in Deutschland*, Hg. M. Calmbach i in., Berlin 2016.

¹² Por. *Młodzi 2013*, red. M. Grabowska, J. Kalka, Warszawa 2014 (Opinie i Diagnozy – CBOS).

¹³ Dokument został zaprezentowany 29 sierpnia 2011 roku w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Raport był owocem pracy interdyscyplinarnego zespołu kierowanego przez ministra Michała Boniego i koncentruje się na problematyce młodego pokolenia Polaków. Miał on stanowić impuls do debaty nad kondycją młodzieży w Polsce. Autorką raportu jest Krystyna Szafranec z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Cały dokument jak również jego streszczenie są dostępne jedynie w wersji multimedialnej na stronie: http://men.gov.pl/images/pdf/Mlodzi_2011_streszczenie.pdf.

¹⁴ Por. *Polityka młodzieżowa*, red. G. Zielińska, Warszawa 2009 (Studia Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, 2(18)).

¹⁵ Por. J. Mariański, *Religijność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*, Warszawa 1991; J. Mariański, *Religijność młodzieży polskiej w procesie przemian*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2 (2010), s. 39–61.

¹⁶ Por. S. Zaręba, *Religijność młodzieży – podstawowe parametry*, w: *Religia – Kościół – społeczeństwo*, red. W. Zdaniewicz, S. Zaręba, Warszawa 2006, s. 110–139.

moralnych, (d) postępujący konsumpcjonizm duchowy, (e) postępująca informatyzacja i jej przełożenie na życie duchowe, (f) poszukiwanie sensu życia. W tym miejscu dobrze jest przyjrzeć się im trochę bliżej.

2.1. Ewolucja religijności od form obrzędowych do osobistego doświadczenia¹⁷

Podjęcie młodych Niemców i Polaków do religii cechuje większe przywiązanie do doświadczenia religijnego niż do usankcjonowanych przez Kościół form kultu. W kwestiach wiary dużo ważniejsze jest dla nich to, czego sami doświadczyli i co przeżyli, niż to, co stało się tylko ich udziałem. Dlatego formy obrzędowości męczą ich i są im obce. Odrzucenie tych form nie oznacza jednak odrzucenia Ewangelii. Tęsknoty młodych Niemców i Polaków, takie jak odkrycie prawdziwej miłości, wolność, pełne pokoju życie pochodzą właśnie z Ewangelii. Młodzi obydwu krajów szukają więc takich form wyrażania swojej wiary, które nie są im narzucone, lecz w których czują się zadowoleni, które są mniej insyтуcjonalne, a bardziej osobiste. W związku z tym coraz wyraźniejszy jest zwrot od religijności instytucjonalnej ku prywatnej, co z kolei prowadzi do wzrostu napięcia pomiędzy osobistą wiarą a przynależnością do Kościoła.

2.2. Wzrost napięcia pomiędzy osobistą wiarą a przynależnością do Kościoła¹⁸

Młodzi Niemcy i Polacy nie odrzucają wiary i nie negują jej potrzeby w życiu człowieka, ale dystansują się od instytucjonalnej formy jej wyrażania za pośrednictwem Kościoła. W świadomości młodzieży polskiej i niemieckiej Kościół funkcjonuje jako instytucja wymyślona przez ludzi, odznaczająca się wybujałymi ambicjami i oczekiwaniami, ograniczająca

---

¹⁷ Por. J. Mariański, *Religijność w procesie przemian...*, dz. cyt., 60; T. Gensicke, *Die Wertorientierungen der Jugend (2002–2015). Religiosität und Kirche*, w: „Jugend 2015”. 17. Shell Jugendstudie, dz. cyt., 250–257; K. Pawlina, *Religijność polskiej młodzieży*, <http://www.katolik.pl/religijnosc-polskiej-mlodziezy,1156,416,cz.html> (20.05.2017).

¹⁸ Por. S. Zaręba, *Religijność młodzieży – podstawowe parametry*, dz. cyt., 111n; „Wie ticken Jugendliche 2012?”. *Lebenswelten...*, dz. cyt., s. 122–127.

ich wolność¹⁹. Niemniej jednak młodzi obydwu krajów szukają odniesienia do Boga i potrzebują duchowości ale i w tym obszarze życia chcą być zupełnie wolni. Współczesny sposób manifestacji Kościoła jest im obcy i trudny do zaakceptowania z uwagi na niezrozumiałe formy liturgiczne, ich język, a także ze względu na postrzeganie Kościoła jako demagoga i stróża przestarzałych postaw moralnych. Może to mieć zasadniczy wpływ na coraz powszechniejszą tendencję młodzieży niemieckiej i polskiej do rozdzielania wiary od moralności.

2.3. Rozdział wiary od postaw moralnych²⁰

Specyficzną cechą religijności młodych Niemców i Polaków jest odmienne funkcjonowanie na dwóch płaszczyznach: wiary i przekonań moralnych. W codziennym myśleniu młodzieży dominuje przekonanie, że bez Boga można sobie w życiu poradzić, a wiara nie jest konieczna do ułożenia sobie życia. Młodzi skłaniają się do przyjmowania tzw. etyki sytuacyjnej, która dopasowuje moralność do okoliczności życia. Szczególnie da się to zaobserwować w odniesieniu do życia małżeńskiego i seksualnego. Chociaż małżeństwo, rodzina, dzieci wciąż należą do podstawowych życiowych wartości młodych Niemców i Polaków, to jednak w podejściu do tych rzeczywistości raczej uwalniają się od tradycyjnych wzorców np. w definiowaniu ról męskich i żeńskich w małżeństwie oraz trwałości związku. Prowadzi to do eksperymentalnego podejścia do małżeństwa. Małżeństwo w opinii młodzieży ma opierać się na miłości, partnerstwie i dobrym kontakcie. Gdy jednak te elementy zaczną szwankować, rozwiązaniem jest rozwód. Należy tu także zaznaczyć, że polska i niemiecka młodzież w odniesieniu do relacji małżeńskich raczej nie wykazuje skłonności do kompromisu i zmiany siebie. Z tego względu związki młodych ludzi mają jedynie charakter czasowy, pomimo iż wielu z nich marzy o trwałym i wiernym małżeństwie. Młodym Niemcom

---

¹⁹ Por. S. Zaręba, *Religijność młodzieży - podstawowe parametry*, dz. cyt., 111n.; „*Wie ticken Jugendliche 2012?*”. *Lebenswelten...*, dz. cyt., 122–127.

²⁰ Por. J. Mariański, *Religijność młodzieży polskiej w procesie przemian...*, dz. cyt., s. 59–61; „*Wie ticken Jugendliche 2016?*”. *Lebenswelten...*, dz. cyt., s. 338–358.

i Polakom nie przeszkadza, że z jednej strony wyznają wiarę, a z drugiej strony żyją tak, jakby Boga nie było. Z wiary chcą czerpać jak najwięcej korzyści, stąd stają się swego rodzaju duchowymi konsumpcjonistami.

2.4. Postępujący konsumpcjonizm duchowy²¹

Współczesne badania nad młodzieżą wskazują, że młodzież niemiecka i polska jest wyraźnym produktem społeczeństwa konsumpcyjnego i ponowoczesnego, stanowiącego opozycję do chrześcijańskiego modelu życia opartego na przedkładaniu wartości duchowych nad materialne. W społeczeństwie konsumpcyjnym, w którym dorastała dzisiejsza młodzież, podkreśla się w życiu wagę pieniędzy i dostatku oraz promowany jest styl życia oparty na niekonwencjonalności, barwności, indywidualizmie i byciu kimś wyjątkowym. Bardziej akcentowane jest w życiu „mieć”, aniżeli „być”. Z uwagi na to zasadniczym celem człowieka kultury konsumpcyjnej jest egoistyczne dążenie do zaspokojenia swoich potrzeb. Ma to odzwierciedlenie w postawach życiowych młodych ludzi. Młodzi Niemcy i Polacy, chociaż uważają się za wrażliwych na świat i innych ludzi, czego przejawem jest budowanie nowej jakości relacji międzyludzkich, są zdystansowani do panujących w świecie norm. Czują się także słabiej związani z tradycyjnymi wspólnotami, takimi jak naród, wspólnota religijna, ale za to odczuwają silną potrzebę związku między sobą. Wpływ konsumpcjonizmu zaznacza się także w tym, że młodzi ludzie przyjmują za wartość tylko to, co sprawia im przyjemność. Chcą żyć jeszcze lepiej i ciekawiej niż obecnie, korzystać z życia na tyle, na ile tylko będzie to możliwe, bez ponoszenia odpowiedzialności za swoje czyny. Marzą o niezależności i błyskotliwej karierze. Konsumpcyjny styl życia ma także przełożenie na życie duchowe młodych Niemców i Polaków. Poszukują oni w wierze głębokich wrażeń duchowych. Doznania duchowe stają się dla nich produktem, a Kościół sklepem z konkretną ofertą duchową, od którego oczekuje się recept na szczęśliwe życie. Gdy tak nie

---

²¹ Por. R. Boguszewski i in., *Młodzież o sobie: wartości, obyczajowość, grupy odniesienia*, w: *Młodzież 2013*, dz. cyt., s. 109–111; „*Wie ticken Jugendliche 2012?*”. *Lebenswelten...*, dz. cyt., s. 318–321.

jest, młodzi Niemcy i Polacy rezygnują z pośrednictwa Kościoła, a zaspokajania swoich potrzeb duchowych szukają np. w internecie.

2.5. Postępująca informatyzacja i jej przełożenie na życie duchowe²²

Śmiało można powiedzieć, że internet kreuje nowy typ kultury opartej na aktywnym uczestnictwie. Pozwala rozwijać pasje młodych ludzi, zaspokaja ich potrzeby przynależności i budowania więzi międzyludzkich. Niesie też ze sobą wiele zagrożeń, takich jak nadmierna ingerencja w życie prywatne jednostki, brak personalnych relacji z innymi, niszczenie wrażliwości młodego człowieka np. poprzez pornografię. Internet sprawia, że młodzi w błyskawicznym tempie uzyskują informacje, które są im potrzebne, i doznają wrażeń, które chcą wygenerować za pomocą obrazów czy wirtualnych spotkań. Ma to przełożenie na duchowość. Młodzi Niemcy i Polacy nie przyjmują do wiadomości, że życie duchowe jest procesem, na który potrzeba czasu i wysiłku. Raczej traktują je jak stronę internetową: dopóki pobudza emocje i jest interesująca, zostają przy niej, gdy jednak okazuje się zbyt wymagająca, przełączają ją na inną. Niemniej jednak internet też się w końcu nudzi, a powierzchowność wrażeń i sztuczność relacji, w jakich obracają się młodzi w internecie, generuje pragnienie poszukiwania prawdziwego sensu życia.

2.6. Poszukiwanie sensu życia²³

Do kwestii tej nawiązał papież Franciszek w jednym z przemówień w czasie Światowych Dni Młodzieży w Krakowie. Papież uznał, że młodzi ludzie często podążają za sprzedawcami iluzji, które sprawiają że młody człowiek poddaje się, zanim w ogóle rozpocznie walkę, i zachowuje się

---

²² Por. R. Boguszewski, *Młodzież o sobie*, dz. cyt., s. 117–120; M. Käppler, Ch. Morgenthaler, *Wertorientierung, Religiosität, Identität und die psychische Gesundheit Jugendlicher*, Stuttgart 2013, s. 69–71.

²³ Por. B. Jonda, *Młodzież w Polsce i jej stosunek do Kościoła*, w: *Pomiędzy sekularyzacją i religijnymżywieniem. Podobieństwa i różnice w przemianach religijnych w Polsce i Niemczech*, red. E. Firlit i in., Kraków 2012, s. 441–452; „*Wie ticken Jugendliche 2012?*”. *Lebenswelten...*, dz. cyt., s. 81–90.

tak, jakby jego życie nie miało żadnej wartości²⁴. Jest to wynikiem m.in. nienadążania za wyzwaniami cywilizacyjnymi. Badania wskazują, iż zarówno w Polsce, jak i w Niemczech przybywa młodzieży nieradzącej sobie z wymaganiami społecznymi i kulturową presją sukcesu. Coraz więcej jest młodych, których losem nie interesują się dorośli, pozbawionych właściwych relacji z rodzicami i obarczonych balastem różnorodnych rodzinnych problemów. Świat tej młodzieży jawi się jako niepokładany, nieprzewidywalny i nieprzejrzysty. Dlatego młodzież ta coraz chętniej sięga po alkohol i narkotyki. Poprzez agresję próbuje rozładować skumulowane w niej napięcie. Niemożność poradzenia sobie z problemami oraz brak oparcia ze strony dorosłych prowadzi do ostrej krytyki wobec dorosłych. W ten sposób kwestionowane są wszelkie autorytety, które dotychczas w społeczeństwie odgrywały znaczącą rolę, jak np. nauczyciele, rodzice, księża.

Kontekst społeczny i kulturowy, w jakim dorastała młodzież obydwu krajów, ma także znaczący wpływ na ich religijność. Z uwagi na to w następnym kroku zostaną przedstawione tendencje w religijności młodzieży polskiej i młodzieży niemieckiej, które są wynikiem oddziaływań społeczno-kulturowych kraju, w którym przyszło im dorastać.

3. Tendencje religijne młodych Polaków i młodych Niemców (typowe dla każdej z grup)

3.1. Młodzież niemiecka

W odniesieniu do przemian religijnych typowych dla młodzieży niemieckiej uwagę zwracają dodatkowo: a) rozdział między religijnością a tym, co religijne, i b) postępująca religijna dezorientacja.

a) Krajobraz wyznaniowy w Niemczech uległ zmianie wskutek rosnącej obecności migrantów spoza Europy. W związku z tym Niemcy stają

---

²⁴ Por. Franciszek, *Miłosierdzie ma zawsze młode oblicze*, <https://www.tvp.info/26330483/franciszek-na-bloniach-milosierdzie-ma-zawsze-mlode-oblicze> (22.08.2017).

się w coraz większym stopniu krajem wielowyznaniowym. Pluralizm ofert religijnych i duchowych przyczynia się wśród młodych Niemców do odchodzenia od wiary w obiektywne i realne formy transcendencji do niesłuchania zróżnicowanych przejawów immanentyzacji religii, która staje się przedmiotem wewnętrznej troski. Młodzi Niemcy coraz częściej poszukują *sacrum* na rozmaitych ścieżkach duchowości, jako czegoś osobistego, intymnego, co odnosi się do mocy tkwiącej w samym człowieku. Bóg jest pojmowany częściej jako rzeczywistość immanentna niż transcendentna. W związku z tym niemiecka młodzież raczej skłania się do tworzenia konstrukcji religijnych według własnych potrzeb, czerpiąc z różnych światopoglądów obecnych na rynku religijnym. Dla opisania tej złożonej sytuacji socjolog niemiecki Ulrich Beck proponuje rozróżnienie między religią a tym, co religijne. Według Becka religia porządkuje pole religijne według logiki „albo–albo”. Jeżeli ktoś jest członkiem jakiejś wspólnoty, to nie może jednocześnie należeć do innej. Religijny z kolei porządkuje pole religijne zgodnie z logiką „zarówno to, jak i to”. Zgodnie z tą logiką religijność polega nie na przynależności do określonej organizacji lub grupy, ale definiuje raczej konkretne nastawienie do kwestii egzystencjalnych. Przejście od religii do tego, co religijne, staje się coraz bardziej widoczne w życiu religijnym młodych Niemców, ale wraz z tym da się zauważyć postępującą religijną dezorientację²⁵.

b) Religijna dezorientacja młodzieży niemieckiej wyraża się po pierwsze w poczuciu osamotnienia w obszarze życia religijnego, po drugie w nieumiejętności wyrażania swojej wiary przy jednoczesnym odczuwaniu potrzeb religijnych i po trzecie w niewystarczającej wiedzy religijnej. Osamotnienie młodych Niemców w życiu religijnym jest wynikiem przede wszystkim słabej komunikacji międzypokoleniowej. Oznacza to, że starsze pokolenia utraciły zdolność i możliwość oddziaływania na młodych w kwestii wiary i przekonań religijnych. Wpływ na to mają uwarunkowania kulturowe, ale także modernizacja i tempo przemian, za którymi starsze pokolenie już nie nadąza. Do osamotnienia w wierze przyczynia się także tabuizacja wiary w środowiskach rówieśniczych,

---

²⁵ Por. U. Beck, *Der eigene Gott: von der Friedensfähigkeiten und dem Gewaltpotential der Religionen*, Frankfurt am Main 2008, s. 34–67.

gdzie przyjmuje się, że o wierze po prostu się nie rozmawia. W przeciwnym razie może się to wiązać z odrzuceniem i wyśmianiem ze strony środowiska rówieśniczego. Osamotnienie w wierze ma z kolei przełożenie na nieumiejętność wyrażania swojej wiary. Brak możliwości dzielenia się doświadczeniem wiary prowadzi do spychania swoich religijnych potrzeb na margines życia, przez co młodzi Niemcy coraz częściej przeżywają napięcie pomiędzy potrzebami religijnymi a niemożnością ich zaspokajania. Proponowane przez Kościół formy liturgiczne są dla nich niezrozumiałe i nieadekwatne do ich stanu ducha, przez co są uznawane za nudne i odrzucane. Główną tego przyczyną są braki w wiedzy religijnej, bez której młodym ludziom ciężko się odnaleźć w języku i symbolach liturgicznych²⁶.

3.2. Młodzież polska

Gdy idzie o przemiany w religijności młodzieży polskiej, dodatkowo można wymienić: a) przejście od religijności nakazywanej i dziedziczonej po przodkach do osobistej decyzji w kwestii wiary, b) znudzenie dotychczasową działalnością Kościoła katolickiego.

a) Diagnozy socjologiczne pokazują, że dla młodych Polaków religijność przestaje być wartością tradycyjną, a staje się coraz bardziej doświadczeniem osobistym²⁷. Oznacza to, że jeżeli ktoś urodził się w rodzinie wierzącej, to wiara niekoniecznie jest mu przekazana w sposób automatyczny. Polska młodzież chce sama podejmować decyzję o wierze. Środowisko społeczne nie odgrywa już zasadniczej roli w procesie przekazywania wiary młodzieży, co w pokoleniu ich rodziców było sprawą oczywistą²⁸. Kościół w Polsce stracił zatem pewien bezpieczny i stabilny grunt, musi szukać nowych dróg dotarcia do młodego pokolenia, które coraz bardziej staje się znudzone Kościołem.

---

²⁶ Por. Ch. Käppler, Ch. Morgenthaler, *Wertorientierung, Religiosität, Identität und die psychische Gesundheit Jugendlicher*, Stuttgart 2013, s. 61–79.

²⁷ Por. J. Mariański, *Religijność młodzieży polskiej w procesie przemian*, dz. cyt., s. 59–61.

²⁸ Por. K. Pawlina, *Religijność polskiej młodzieży*, dz. cyt.

b) Po 1989 roku Kościół w Polsce popadł w pewną bezradność w kwestii młodzieży. Ewangelizuje młode pokolenia w taki sposób, jak robił to przed rokiem 1989, tzn. według wypróbowanych i utartych schematów, oferując młodzieży udział w grupach formacyjnych, takich jak oazy, grupy apostołskie, katolickie stowarzyszenia młodzieży, czy też udział w pieszych pielgrzymkach do Częstochowy. Kościół w Polsce sprawia wrażenie, jakby nie zdawał sobie sprawy, że rzeczywistość mocno przyspieszyła. Dzisiaj pielgrzymka do Częstochowy konkuruje z podróżą np. do Tajlandii czy na Majorkę, a smaku swobody i wolności nie szuka się w kościelnych ruchach młodzieżowych, jak to było w okresie komunizmu. Z uwagi na to młodzi Polacy stają się coraz bardziej znudzeni ofertą Kościoła. Wychowani na popkulturze, oczekują od Kościoła nowego języka przekazu, by móc przełożyć prawdy wiary na codzienne sprawy twardego kapitalizmu i by wiedzieć, jak żyć. Wbrew popularnym opiniom nie chcą, aby Kościół zaczął mówić sloganem i by dostosowywał się do panujących trendów. Młodzi Polacy życzą sobie, by stał się on dla nich bardziej przystępny i klarowny²⁹.

Po nakreśleniu przemian zachodzących w religijności młodych Niemców i Polaków w następnym kroku zostaną zaproponowane konkretne formy głoszenia słowa poza liturgią.

4. W jaki sposób przepowiadać słowo młodym Niemcom i młodym Polakom?

Biorąc pod uwagę przemiany w religijności młodzieży niemieckiej i polskiej, przepowiadanie słowa młodym ludziom w Niemczech i Polsce domaga się od ewangelizatorów uwzględnienia następujących wskazań: łączenia przepowiadania z doświadczeniem konkretnego miejsca lub z aktywnością krajoznawczo-poznawczą, przepowiadania za pośrednictwem indywidualnych spotkań z młodymi, łączenia przepowiadania z konkretnymi akcjami duszpasterskimi. Powyższe wskazania zostaną następnie krótko scharakteryzowane.

---

²⁹ Por. J. Mariański, *Religijność młodzieży polskiej w procesie przemian*, dz. cyt., s. 59–61.

4.1. Łączenie przepowiadania z doświadczeniem konkretnego miejsca lub z aktywnością krajoznawczo-poznawczą

Zetknięcie się z miejscami szczególnego działania *sacrum*, gdzie rozwija się żywy kult, oraz osobiste włączenie się w formy praktyk pobożnościowych rozwijanych w danym miejscu pielgrzymkowym może przyczynić się do zadawania pytań dotyczących sensu takich działań oraz rzeczywistości, do której się one odnoszą. Jest to dobra metoda, by wzbudzić u młodych ludzi pozbawionych religijnych skojarzeń pytania o charakterze religijnym. W ramach lekcji religii można organizować np. wyjazdy lub wyjścia na zwiedzanie katedry danej diecezji czy znajdującego się w pobliżu sanktuarium. Można także odwiedzić zakony w celu zaznajomienia się z ich charyzmatami i życiem zakonnym, zorganizować wyjścia do muzeów katolickich. Dzięki temu młodzież może doświadczyć tego, o czym słucha na lekcjach religii. Poza tym w program przygotowania do bierzmowania można wpleść tygodniowe rekolekcje w jakimś miejscu szczególnej czci, co nie tylko zapewni młodzieży dobry wypoczynek i frajdę, ale pozwoli doświadczyć religijnego klimatu danego miejsca. W planie wycieczek szkolnych mogą pojawić się także szlaki turystyczne ściśle powiązane z osobami świętych czy ważnymi wydarzeniami z życia Kościoła. W trakcie takich wyjazdów młodzi ludzie bardziej otwierają się na głoszone słowo, aniżeli będąc biernymi słuchaczami w kościołach. Ta forma przepowiadania słowa stanowi odpowiedź na pojawiające się w religijności młodzieży napięcie pomiędzy wiarą a przynależnością do Kościoła oraz zapotrzebowanie na osobiste doświadczenia w wierze.

4.2. Przepowiadanie za pośrednictwem indywidualnych spotkań z młodymi

Badania własne autora niniejszej publikacji prowadzone nad niemieckimi i polskimi maturzystami³⁰ wykazały, że zarówno polska, jak i niemiecka młodzież deklaruje wiarę w Boga, ale w obszarze kształtowania

---

³⁰ Badania zostały przeprowadzone do pracy doktorskiej autora niniejszej publikacji, zatytułowanej *Chance oder Utopie? Neuevangelisierung der Jugendlichen im Kontext der*

i rozwoju własnej religijności młodzi czują się osamotnieni. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest słaby kontakt z duchownymi i brak zainteresowania ofertą pastoralną Kościoła dedykowaną młodzieży. Ponadto młodzi ludzie traktują wiarę i religijność jako intymną sferę swojego życia. Z tego względu bardziej od masowych wspólnot młodzi potrzebują dzisiaj indywidualnej rozmowy duszpasterskiej, spowiedzi czy kierownictwa duchowego, w czasie których będą mogli swobodnie porozmawiać z duchownym o swoich pragnieniach i problemach związanych z wiarą. Młodzież bardziej ceni sobie księży prawdziwie uduchowionych, którzy autentycznie głoszą słowo Boże, aniżeli aktywistów czy biurokratycznych perfekcjonistów. Dzięki takiej formie przepowiadania, która realizuje się poprzez indywidualne spotkania z młodymi, można pomóc młodzieży w odkryciu sensu ich życia, pomóc im wyjść z religijnego zagubienia, przez co będą w stanie świadomie zdecydować się na wiarę.

4.3. Łączenie przepowiadania z konkretnymi akcjami duszpasterskimi

Badania maturzystów niemieckich i polskich pokazują, że młodzi ludzie nie odczuwają dzisiaj związku ze swoją parafią i nie angażują się w jej działalność. Przyczyną takiego stanu rzeczy są postępujący wśród młodych konsumpcjonizm duchowy, a także niechęć do zamykania się w hermetycznych grupach, rutyna jaka pojawia się na spotkaniach formacyjnych grup parafialnych, wzbranianie się przed długoterminową deklaracją uczestnictwa w spotkaniach, które po jakimś czasie mogą znudzić, nieatrakcyjność podejmowanych w czasie spotkań tematów itp. W związku z tym warto pomyśleć nad tzw. duszpasterstwem akcyjnym. Czym ono jest? Duszpasterstwo akcyjne jest formą pracy pastoralnej w parafii, opartej na jednorazowych akcjach edukacyjno-ewangelizacyjnych, atrakcyjnych dla młodzieży, a odbywających się w parafii regularnie. Duszpasterstwo akcyjne powinno składać się z kilkudniowych tematycznych spotkań ewangelizacyjnych, jak np. wykłady i warsztaty w obszarze: wiara a ezoteryka, miłość i seksualność, narkomania,

---

Situation der Kirche in Deutschland und in Polen. Untersuchungen bei polnischen und deutschen AbiturientInnen.

spotkania z nawróconymi celebrytami itp. Poza tym na kształt tzw. duszpasterstwa akcyjnego składałyby się także konkretne akcje ewangelizacyjno-charytatywne, jak np. organizacja spotkania ze św. Mikołajem dla dzieci z domu dziecka, wyjazd na rekolekcje nad morze z młodzieżą przygotowującą się do bierzmowania itp. Zadaniem parafii byłoby przygotowanie ofert imprez tematycznych, na które mogliby się zgłaszać młodzi ludzie. Przy takiej formule duszpasterstwa każdy może wyszukać dla siebie adekwatną ofertę.

Kolejną zaletą takiego duszpasterstwa jest uniknięcie hermetycznej grupy osób, która może przyczynić się do skutecznego zniechęcenia do niej tych, którzy przyglądają się jej od zewnątrz. Wśród młodych ludzi istnieje pragnienie ciągłego poszerzania kręgów swoich znajomych i przyjaciół, czemu sprzyja taka forma duszpasterstwa. Dobrą formą praktycznej realizacji duszpasterstwa akcyjnego jest np. upowszechnienie w parafiach kursów nowej ewangelizacji.

Kursy nowej ewangelizacji działają w ramach szkół nowej ewangelizacji, których twórcą i założycielem jest José H. Prado Flores³¹. Szkoły te stanowią rodzaj centrów formacji duchowej i apostołskiej, w których przygotowuje się formatorów do pracy ewangelizacyjnej, ale także organizuje się spotkania formacyjne dla zwykłych ludzi pragnących pogłębić swoją wiarę. Do podstawowych zadań szkół nowej ewangelizacji zalicza się przeprowadzanie tzw. kursów opartych na nowoczesnych metodach, a dedykowanych różnym stanom (duchownym i świeckim; małżonkom i osobom samotnym itd.), różnym grupom wiekowym oraz osobom znajdującym się na różnym etapie rozwoju wiary i życia duchowego. Kursy trwają od 3 do 11 dni, a ich celem jest ukształtowanie osobistej relacji z Jezusem Chrystusem. Każdy kurs zawiera w sobie trzy elementy: kerygmat, charyzmat, wspólnotę. Kerygmaticzność kursów dotyczy ich treści. Wszystkie są chrystologiczne i biblijne. Ich charyzmatyczny charakter oznacza otwartość na obecność i działanie Ducha Świętego. Z kolei ich nakierowanie na wspólnotę wyraża się w tym, że każdy z kursów realizowany jest we wspólnocie i prowadzi do wspólnotowego przeżywania

---

³¹ Por. B. Biela, *Szkoły nowej ewangelizacji w Polsce. Zasady i sposoby działania*, w: *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. B. Biela, Katowice 2011, s. 449–451.

wiary. Wśród kursów nowej ewangelizacji można wyróżnić kilka grup, np. kursy programowe, autorskie, tematyczne i inne – np. kursy Alfa³².

Wnioski

Wieloaspektowość i różnorodność przemian religijności młodych Niemców i Polaków domaga się odpowiedniej reakcji ze strony Kościoła jednego i drugiego kraju. Przede wszystkim należy przemyśleć sposoby przepowiadania, tak by Ewangelia stała się komunikatywna i czytelna dla młodego pokolenia. W tym celu należy nie tylko dbać o merytoryczną stronę przekazu, ale także uwzględnić nowe formy i konteksty głoszenia. Należałoby zatem po pierwsze poznać oczekiwania adresatów przepowiadania (co wiąże się z dowartościowaniem badań socjologicznych nad religijnością), a po drugie otworzyć się na pozaliturgiczne formy przepowiadania.

---

³² Por. B. Biela, *Szkoły nowej ewangelizacji w Polsce...*, dz. cyt., s. 452.

Summary

Przepowiadanie słowa w kontekście przemian religijności wśród młodych Niemców i Polaków

Badania nad warunkami życia i religijnością młodzieży niemieckiej i polskiej wskazują na postępujące przemiany, jakie w obszarze życia religijnego dokonują się wśród współczesnego pokolenia młodych Niemców i Polaków. Zasadniczo można je uporządkować w dwóch grupach: 1) odnoszące się jednocześnie do młodzieży polskiej i niemieckiej, 2) traktujące osobno każdą z grup młodzieży.

W obliczu przemian zachodzących w religijności młodych Polaków i młodych Niemców należy uwzględnić propozycje takich form ewangelizacyjnych, które odpowiadają mentalności i duchowym potrzebom młodej generacji. Przede wszystkim należy zmienić podejście do sposobu przepowiadania, a mianowicie nie tylko dbać o merytoryczną stronę przekazu ale także uwzględnić nowe formy i konteksty głoszenia.

Słowa kluczowe: młodzież, religijność, przepowiadanie, Niemcy, Polska

Predicting Words of God during the Transformation of Religiosity of Young Germans and Poles

Studies on the life conditions and religiousness of German and Polish youth indicate the progressive changes that occur in the area of the religious life among the modern generation of young Germans and Poles.

Generally they can be divided in two groups: 1) referring to both Polish and German youth; 2) treating each of the youth groups individually.

The multi aspects and diversity of the religious transformation of young Germans and Poles requires a proper response from the Catholic Church of both countries. This response should take into account suggestions of such evangelical methods that respond to the mentality and spiritual needs of the young generation. First of all it is necessary to change the approach of speech, not only taking care about merits but also new forms and contexts.

Keywords: youth, religiosity, speech, sermon, Germany, Poland

Bibliografia

- „Jugend 2015”. 17. *Shell Jugendstudie*, Hg. M. Albert i in., Frankfurt am Main 2015.
„Wie ticken Jugendliche 2012? “. *Lebenswelten von Jugendlichen im Alter von 14 bis 17 Jahren in Deutschland*, Hg. M. Calmbach i in., Berlin 2011.

„Wie ticken Jugendliche 2016?“. *Lebenswelten von Jugendlichen im Alter von 14 bis 17 Jahren in Deutschland*, Hg. M. Calmbach i in., Berlin 2016.

Beck U., *Der eigene Gott: von der Friedensfähigkeiten und dem Gewaltpotential der Religionen*, Frankfurt am Main 2008.

Biela B., *Szkoły nowej ewangelizacji w Polsce. Zasady i sposoby działania*, w: *Nowa ewangelizacja wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. B. Biela, Katowice 2011, s. 449–497.

Boguszewski R., *Młodzież o sobie: wartości, obyczajowość, grupy odniesienia*, w: *Młodzież 2013*, red. M. Grabowska, J. Kalka, Warszawa 2014 (Opinie i Diagnozy – CBOS), s. 109–111.

Fialkowski M., *Małe grupy religijne środowiskiem ewangelizacji młodzieży*, „Warszawskie Studia Pastoralne” 9 (2014), s. 213–222.

Forderung der jungen Generation an Bischöfe, Priester, Prediger und Lehrpersonen, w: *Die Wahrheit lehren und leben. Predigten uns Ansprachen zu Schulfragen*, Hg. R. Graber, Abensberg 1979, s. 35–37.

Franciszek, *Miłosierdzie ma zawsze młode oblicze*, <https://www.tvp.info/26330483/franciszek-na-bloniach-milosierdzie-ma-zawsze-mlode-oblicze> (22.08.2017).

Gensicke Th., *Die Wertorientierungen der Jugend (2002–2015). Religiosität und Kirche*, w: *Jugend 2015. 17. Shell Jugendstudie*, Hg. M. Albert i in., Frankfurt am Main 2015, s. 250–257.

Jonda B., *Młodzież w Polsce i jej stosunek do Kościoła*, w: *Pomiędzy sekularyzacją i religijnym ożywieniem. Podobieństwa i różnice w przemianach religijnych w Polsce i Niemczech*, red. E. Firlit i in., Kraków 2012, s. 441–452.

Käppler M., Morgenthaler Ch., *Wertorientierung, Religiosität, Identität und die psychische Gesundheit Jugendlicher*, Stuttgart 2013.

Łachut W., *Aktualne wyzwania i kierunki w postudze słowa wśród młodzieży*, „Seminare. Poszukiwania Naukowe” 15 (1999), s. 45–62.

Lipiec D., *Marketing relacji a duszpasterstwo*, „Teologia Praktyczna” 16 (2015), s. 17–20.

Mariański J., *Religijność młodzieży polskiej w procesie przemian*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2 (2010), s. 39–61.

Mariański J., *Religijność w procesie przemian. Szkice socjologiczne*, Warszawa 1991.

Pawlina K., *Religijność polskiej młodzieży*, <http://www.katolik.pl/religijnosc-polskiej-mlodziezy,1156,416,cz.html> (20.05.2017).